

PROSVETNI DEL

FRANCE GORŠE: LESOREZ

KIPAR FRANCE GORŠE

RAJKO LOŽAR

I.

Pri pregledovanju slovenskega umetniškega ustvarjanja se nam razodene plastika kot najslabotnejši in najneplodnejši del naše umetnostne kulture. In dasi nas na videz utegne slepiti gozd tako zvane monumentalne in arhitekturne skulpture, ki danes poganja po novih stavbah v Sloveniji, in dasi končno tudi samostojna plastična produkcija ni ravno majhna: vendar drži ugotovitev, da je slovenska skulptura ob tem hipu še fikcija, v katero moremo verovati, da se nam prej ali slej uresniči.

Umetnost 19. stoletja na Slovenskem je pustila marsikoga na cedilu, a tako kot našo skulpturo, pač ni nikogar. Slovenski impresionist-slikar ni niti oddaleč stopil v takšno praznino, v kakršno je stopil njegov drug — kipar. Iz materiala, ki nam je ohranjen od slikarstva 19. stoletja, moremo nabrati zelo vrednih spomenikov slikarske kulture tega razbitega veka, napram katerih okusu in stilu je moderni slikar lahko preciziral svoje stališče. Bila je tam še oborina rokokoja, bila ro-

mantika in akademija, bil realizem in utilitarno-reproduktivna stroka in kljub vsej porazni različenosti vendar kolikor toliko enotna linija. Kaj pa je bilo v kiparstvu? Samo poslednje, namreč utilitarno omejena stroka — podobar. Napram temu je pa imel vsak resničen kipar že a priori določeno stališče in seveda — nič naročil.

Nemara je nas Slovence pustil na cedilu tudi kiparski talent, torej narava, in spričo grobo pedantnih lastnosti naših je to zelo verjetno; kajti kiparstvo je z izjemo dekorativnega v mnogo manjši meri nego arhitektura in slikarstvo ugodno prospehu tistih borniranih in vsaki finesi tujih gramatikarskih potez, ki so Slovincu tako prvenstveno lastne. A tak kipar bi bil propadel tudi da je živel kdaj med nami v 19. stoletju in propada enako danes, to pa po krivdi naročnika. Po krivdi naročnika, pravim, ki bi n. pr. s kipom nagega človeškega telesa niti estetično niti kazuistično ne vedel kaj početi in ki ga zato ni niti naročil niti, recimo, iz kiparjevega delovnega inventarja kupil.

Površen prerez skozi delavnice naših kiparjev bi nam pokazal, da je danes večina naročil plastika dekorativnega značaja, konvencionalna stavbna skulptura. Še en prerez dalje bi razodel dejstvo, da je naročnik v večini slučajev korporacija. In pred seboj imamo najčistejše »podobarstvo«, kar si ga moremo misliti. Dočim je ta bolezen še do nedavna strašila po naših cerkvah, odkoder jo pa resni poskusi zadnje čase vidoma odpravljajo, posega ta »podobarski« tok v našo sodobno profansko arhitekturo. Ko je namreč moderni arhitekt pospravil s fasade ornament in uvedel gladko steno, je le redko redkokdaj ustvaril tako zunanjščino, da bi estetsko vsaj toliko zadovoljevala kot prejšnja. Na zgradbah novejše Ljubljane tiče za vsakim oglom take disonance fasad in kjerkoli nekaj ne funkcioniira, naletiš običajno na — plastiko. Odveč pa govoriti o njeni vrednosti: podobarstvo! Sekanje v beton ali kamen, tjavendan in brez okusa, da se zamaši neestetska praznina bodisi pod čelom, nad portalom, na oglu itd. Popolnoma isti pojav je bil prej domač po naših cerkvah, kjer nad in okoli oltarjev, spovednic itd. ni smelo biti praznega prostora, nego na vsakem »lep« kipec iz porcelana, mavca ali podobnega barvastega blaga.

Pri tem pa so te metode ne samo v večini slučajev za stavbe neugodne, nego tudi v največji meri nekulturne in sirove, kot vse, kar diši po takem normalizacijskem stilu. Denar, ki se izda za taka dela, je zavržen, ker bodo z vso ljubljansko dekorativno skulpturo 20. stoletja bodoča pokolenja pometla, naš umetnostno-kulturni inventar je s tem oropan drugih del, ki bi lahko nastajala, če bi vse te korporacije usmerile denar v naročila, odnosno kupovanje in podpiranje samostojne skulpture. Arhitekturni skulpturni kič vlada danes na vsej črti, v ateljejih pa ostajajo